

ОПОДАТКУВАННЯ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ

Автором досліджено системи оподаткування що існують для малого і середнього бізнесу. Висвітлені проблеми, які виникають під час оподаткування суб'єктів підприємницької діяльності. Запропоновано основні шляхи подолання недоліків спрощеної системи оподаткування.

Постановка проблеми в загальному вигляді є наступною. З часу проголошення незалежності Україна знаходиться на шляху формування сталої, ефективної податкової системи і економічної стабільності взагалі. Гарантом ефективного функціонування економіки в розвинених країнах є оптимальне співвідношення малого, середнього та великого бізнесу.

Відомо, що малий і середній бізнес сприяє підвищенню рівня зайнятості в країні; є найбільш гнучким в задоволенні різнобічних потреб споживача; покращує конкурентне середовище, що сприяє якості товарів і послуг які пропонуються, а також формує середній рівень цін; виступають головними постачальниками сировини та комплектуючих для великих підприємств; з його допомогою держава може косвенно розвивати ті напрямки діяльності, які не можуть бути поставлені в розряд державних пріоритетів; є джерелом новацій і таке інше [1, ст.122].

Малий бізнес чи мале підприємництво – це найчисельніший прошарок дрібних власників, які завдяки своїй масовості значною мірою визначають соціально-економічний рівень розвитку країни. Сектор малого бізнесу створює най розгалуженішу мережу підприємств що діють переважно на місцевих ринках і безпосередньо пов'язані з масовим споживачем товарів і послуг. Це невід'ємний об'єктивно необхідний елемент будь-якої розвиненої господарської системи, без якої економіка та суспільство в цілому не можуть нормально функціонувати й розвиватися.

Основу життя країн з ринковою системою господарювання становлять малі підприємства як наймасовіша і найгнучкіша форма ділового життя.

Зв'язок проблеми з важливими науковими та практичними завданнями витікає з того факту, що оподаткування малого і середнього бізнесу це вагома частина всієї податкової системи країни, і не лише податкової. В Україні, за статистичними даними, в 2004 році діяло понад 280 тис. малих підприємств різних форм власності, у яких зайнято більше 20% загальної кількості працівників [2, ст.329].

В свою чергу сплачуючи податки, збори і обов'язкові платежі вони поповнюють дохідну частину бюджету. Отже питання оподаткування малого підприємництва в наш час є досить актуальним і завжди знаходиться в зоні особливої уваги, потребуючи обговорення і подальшого реформування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В останні роки все більша кількість науковців звертається до дослідження і аналізу цієї проблеми. Найбільш цікавими є праці:

В. Мельника, А.Соколовської, В.Суторміної, О.Василика, Н.Кучерявенка, Л.Шаблистої та інших. Розглядаючи оподаткування малого і середнього бізнесу, визначають недоліки і пропонують шляхи вирішення існуючих проблем.

Метою дослідження викладеного в статті є системи оподаткування, що існують для малого і середнього бізнесу (загальна і альтернативні) їх порівняльна характеристика. Висвітлення проблем, які виникають під час оподаткування суб'єктів малого підприємництва, і запропонування шляхів їх подолання.

Викладення основного матеріалу почну з того що кожна держава в своїх нормативних актах визначає для себе, що таке малий та середній бізнес, мале підприємство. В результаті в сучасній економічній літературі поки нема універсального визначення малого бізнесу. Традиційно до критеріїв визначення малого чи середнього бізнесу відносяться кількість зайнятих і щорічний обсяг продажу товарів та послуг. Так в Україні суб'єктами малого підприємництва є:

- фізичні особи зареєстровані у встановленому законом порядку як суб'єкти підприємницької діяльності (фізичні особи - підприємці);
- юридичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності будь-якої організаційно-правової форми власності, в яких середньо облікова чисельність працюючих за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та обсяг річного валового доходу не перевищує 500000 євро.[3,ст.4]

На сьогодні існує декілька способів оподаткування суб'єктів малого і середнього бізнесу: загальна система оподаткування і альтернативні системи оподаткування.

Загальна система оподаткування передбачає сплату податків і зборів (обов'язкових платежів) згідно із Законом України від 18 лютого 1997 року № 77/97 – ВР „Про внесення змін до Закону України „Про систему оподаткування””. Суб'єкт підприємницької діяльності який не подав до податкового органу заяву про застосування однієї з альтернативних систем оподаткування, автоматично вибирає для себе загальну систему оподаткування. Ніякої спеціальної заяви про застосування загальної системи оподаткування подавати не треба [4,ст.8].

Рішення про обрання альтернативного способу оподаткування суб'єктом підприємницької діяльності має бути цілком обґрунтованим і вмотивованим. Головним фактором, який впливає на прийняття такого рішення, цілком природно, є економічна доцільність, можливе зниження податкових платежів внаслідок обрання того чи іншого способу оподаткування. Проте цей фактор далеко не єдиним і досить часто визначальним при виборі способу оподаткування. Існують значні відмінності оцінки доцільності обрання способу оподаткування для юридичних і фізичних осіб, суб'єктів підприємницької діяльності.

Для юридичних осіб існує два можливих альтернативних способи оподаткування:

- єдиний податок (ставки 6% або 10%);
- та спеціальний торговий патент.

Сфери застосування таких способів не збігаються але перетинаються. Перед тим як обрати один із способів оподаткування доцільно зробити їх порівняльний аналіз, і обрати найбільш привабливий. Тобто:

- оцінити об'єктивні можливості переходу;
- провести попередній аналіз переваг та недоліків кожного способу і традиційної системи в тому числі;
- розрахувати очікувану суму податкових зобов'язань по кожному з видів податкових систем і обрати оптимальну з точки зору зниження податкових платежів;
- оцінити тенденції розвитку господарської діяльності і ті фактори які були не враховані раніше.

І аналізуючи вище перераховані кроки оцінити доцільність обрання тієї чи іншої системи оподаткування малого бізнесу.

Для фізичних осіб альтернативних способів оподаткування три: єдиний податок, спеціальний патент та фіксований податок. Ці три способи застосовуються у різних сферах діяльності. Єдиний податок охоплює всі можливі види діяльності, спец патент розповсюджується тільки на торгівлю та надання побутових послуг населенню, фіксований податок – торгівля та надання супутніх послуг на ринках зі сплатою ринкового збору. Розрахунок порівняльної економічної доцільності застосування того чи іншого способу оподаткування для фізичних осіб такий самий, як і для юридичних. Головна мета – досягнення мінімізації податкових платежів.[5, ст.243]

Але слід зазначити, що альтернативні системи мають свої переваги і недоліки в порівнянні із звичайною системою оподаткування малого і середнього бізнесу. Так розглядаючи переваги альтернативних систем видно, що при всіх трьох способах нормативна база значно менша, ніж при звичайній системі оподаткування. Це полегшує роботу бухгалтера та зменшує кількість помилок.

Якщо говорити про ступінь складності обчислення податкових зобов'язань, то при застосуванні спец патенту податкові зобов'язання платником взагалі не обчислюються, оскільки розмір спец патенту встановлено. Щодо єдиного податку, то об'єктом оподаткування є виручка від реалізації, обчислення якої не є складним процесом. Розрахунок суми фіксованого сільськогосподарського податку подається до податкових органів раз на рік і обчислюється за встановленою формою.

Щодо ведення податкового обліку, то при альтернативних способах оподаткування податковий облік ведеться лише за тими податками та зборами, платниками яких є суб'єкти підприємницької діяльності.

Складання податкової звітності займає досить мало часу. Замість багатьох трудомістких форм податкової звітності за податками та зборами, що замінюються альтернативним оподаткуванням, платники єдиного податку один раз на квартал заповнюють просту форму Розрахунку; платники фіксованого сільськогосподарського податку один раз на рік заповнюють Розрахунок ФСП. Щодо платників спеціального патенту – звітність не передбачена Законом про патентування. Спрощується і процедура подання податкової звітності.

Термін сплати при альтернативних способах: для єдиного податку та ФСП – щомісяця не пізніше 20 числа наступного місяця, для спец патенту – щомісяця до 20 числа попереднього місяця.

Щодо обсягів податкових зобов'язань і платежів, то зазвичай він відчутно менший ніж при звичайній системі оподаткування.

Наряду з перевагами альтернативні системи мають і недоліки що потребують усунення.

Суттєвим недоліком є неврегульованість законодавчих та інших нормативних актів з питань оподаткування з законодавчими та нормативними актами з питань альтернативних способів оподаткування. Наслідком цього є неоднозначне трактування контролюючими органами спірних питань оподаткування та державного регулювання підприємницької діяльності.

Відсутність нормативно закріплених перехідних положень щодо податкового обліку операцій, які починаються при одному способі оподаткування, а закінчуються при іншому.

Не мало важливим залишається те, що альтернативні способи носять тимчасовий характер. Щодо єдиного податку, то Указ № 746 діє „до законодавчого врегулювання цього питання”.

Ще одним суттєвим недоліком є відсутність зв'язку об'єкта оподаткування за альтернативними способами з валовими витратами. Тобто неможливість зменшення

податкових зобов'язань у зв'язку із збільшенням витрат, пов'язаних із господарською діяльністю.

Щодо зв'язку ПДВ з альтернативними способами оподаткування, то платники єдиного податку за ставкою 10% і суб'єкти підприємницької діяльності з придбанням спец патенту не є платниками ПДВ, а отже, не мають права виписувати податкові накладні, що може привести до втрати частини клієнтів. Платники єдиного податку за ставкою 6% та платники фіксованого сільськогосподарського податку є платниками ПДП. Платники єдиного податку за ставкою 6% мають право на бюджетне відшкодування лише у разі переходу з квартального на місячний податковий період.

Перераховані вище переваги та недоліки альтернативних систем є головними, а скільки ще залишилося поза увагою. Якщо детальніше розглядати кожен вид існуючих систем можна розгледіти масу недоробок, які прагнуть усунення. А розмаїття альтернативних систем підштовхує до того, щоб було прийняте рішення про єдиний законодавчо-нормативний документ, який би мав силу закону і регулював в комплексі спрощену систему оподаткування.

Залишається ще один суттєвий момент який стосується не лише оподаткування малого і середнього бізнесу, а і всієї системи оподаткування.

В Україні всупереч декларованим принципам на практиці грубо порушується найголовніша умова ефективного функціонування податкової системи – соціальна справедливість оподаткування. Зараз ми є свідками нерівномірного розподілу податкового навантаження між окремими групами платників. Йдеться про те, що згідно з теорією податкову систему у нас побудовано таким чином, що вона унеможливує будь – яку дискримінацію платників податків за будь-яким принципом, чи за правом власності, чи за місцем розташування. Але ж насправді на сьогодні спостерігаємо великий розрив, між розміром фіксованого податку підприємців – фізичних осіб і сумами податкових платежів –юридичних осіб, та навіть між ставками єдиного податку для юридичних осіб.[6, ст.58]

Розраховано, що єдиний 6% податок не має стимулюючої дії, тому що при сплаті ПДВ і 6% податку на прибуток його сумарний абсолютний розмір за будь-якого поєднання змінних перевищує обсяг єдиного 10% податку(при цьому зберігається необхідність здійснення податкового обліку з ПДВ з перспективою аудиту). А от єдиний 10% податок має подвійну стимулюючу дію. Загальне податкове навантаження на доходи таких суб'єктів коливається у межах від 10 до 30%. Тож оподаткування діяльності малих підприємств потребує реформування.

Було б доцільно встановити диференційовану шкалу фіксованих податків залежно від обсягу валової виручки від реалізації приватного підприємця. Встановлення такої шкали дасть змогу запобігти різким контрастам між податковими платежами з однієї суми у фізичних та юридичних осіб – суб'єктів малого і середнього підприємництва. Має бути запроваджено й надання пільг суб'єктам господарювання, які мають незначні обсяги реалізації. Як додатковий захід боротьби з приховуванням доходів необхідно також підвищити відповідальність за використання фіктивного підприємництва.

Наряду з переліченими заходами необхідно підвищити контроль з боку держави і контролюючих органів за своєчасністю нарахування і сплати податків, зборів, обов'язкових платежів; прискіпати будь-які правопорушення стосовно податкового законодавства.

На нашу думку альтернативні системи хоч і є більш простими ніж загальна система оподаткування але все ж таки залишається невирішеним питання спрощення реєстрації, ліцензування, патентування суб'єктів малого і середнього бізнесу. Вони і досі збирають маси необхідних документів і витрачають багато часу на те щоб зареєструватися.

Дуже гостро стоїть зараз питання щодо взаємовідносин суб'єктів підприємницької діяльності з фондами соціального страхування. Пропонується навіть переглянути ставки єдиного податку.

Всі ці питання ждуть своєї черги на врегулювання та невідомо коли вони будуть прийняті до уваги.

Основні висновки.

Висвітлені проблеми, що виникають під час оподаткування суб'єктів малого і середнього бізнесу потребують негайного вирішення, бо це гальмує виробничі процеси на підприємствах і створює їм без того не досить світлу ситуацію. На нашу думку основні шляхи подолання перелічених недоліків в наступному:

- привести у відповідність податкове законодавство;
- дотримуватись принципів побудови податкової системи;
- прийняти Податковий кодекс;
- спростити процедуру реєстрації, видачі ліцензії і патенту;
- прораховувати заздалегідь можливі результати від реалізації нових проектів і пропозицій;
- переглянути ставки єдиного податку;
- врегулювати питання щодо сплати суб'єктами підприємницької діяльності внесків до соціальних фондів;
- прийняти закон який би об'єднував альтернативні способи оподаткування малого та середнього бізнесу.

Література

1. Дугин І.М. Фінансова підтримка малого бізнесу в Україні: існуюча практика і перспективи // Актуальні проблеми економіки № 8 (26), 2003 с.122-135
2. Статистичний щорічник 2004 р С.329
3. Артем'єва Л. Загальна система оподаткування для підприємця // Баланс № 6 (600) 6 лютого 2006р с.8-9
4. На допомогу малому і середньому бізнесу // Державна податкова адміністрація України. - Одеса 2004р.с.4-5
5. Сахаров В.Є. Малий та середній бізнес: Навчальний посібник –К: ВНЗ „Національна академія управління”,2003р. – 368с.
6. Сторожук О. Регулювання підприємницької діяльності через податковий механізм // Вісник податкової служби України № 14 квітень 2006 с.58-61

Витяг

З протоколу № 7 засідання кафедри фінансів від 14.04.06

Присутні: всі члени кафедри

Слухали: питання щодо рекомендації до друку у збірнику наукових праць ОДЕУ „Вісник соціально-економічних досліджень” статті здобувача Слатвінської М.О. на тему: „Оподаткування малого і середнього бізнесу”.

Виступили: к.е.н., доц.. Хомутенко В.П.

Розглянуто оподаткування малого і середнього бізнесу в Україні.

Показана порівняльна характеристика зальної системи оподаткування і альтернативних, показані основні переваги та недоліки альтернативних систем в порівнянні з загальною.

Наукову новизну мають положення статті, що розкривають основні шляхи реформування спрощеної системи оподаткування і податкової системи в цілому.

Підготовлені матеріали будуть заслухані на секційному засіданні за III пріоритетним напрямком „Регіональні проблеми розвитку реального сектора економіки” науково-практичної конференції професорсько-викладацького складу та аспірантів ОДЕУ, академічних та вищих навчальних закладів України (квітень 2006р.).

Таким чином, стаття розкриває актуальну тему, вона тісно пов’язана з проблематикою кафедри, має теоретичний та практичний інтерес для фахівців та може бути рекомендованою до друку в збірнику наукових праць ОДЕУ.

Решта викладачів підтримала пропозицію Хомутенко В.П.

Ухвалили: рекомендувати до друку в збірнику наукових праць ОДЕУ статтю, яка оформлена з урахуванням вимог ВАК України.

Зав. кафедрою фінансів ОДЕУ, д.е.н., проф.

Чернявський О.П.

Секретар

Кир’язова Т.О.

Відомості про автора

Слатвінська Марина Олександрівна – здобувач кафедри фінансів

1. Працює в Одеському державному економічному університеті (Одеська обл.. м. Одеса, вулиця Преображенська ,8, каб.322, кафедра фінансів);
2. Домашня адреса: Одеська обл.. м. Одеса, вул..Вільямса, 58/1, кв.13;
3. Телефон: дом. (80482) 47-12-76, роб.(80482) 23-23-88.